

visszajutunk ennek az írásnak az elejére, hiszen napokon belül egy színesbőrű nő lesz az Egyesült Államok második legfontosabb embere. Más szóval bár a fasizmusnak is vannak újkori mutációi (lásd Trumpot és válogatott csőcselékét a Capitoliumon), mégis mozog a Föld, és nagyon lassan, de talán összefog a világ nem csak a tömegpusztító járvány, hanem a katasztrofálisnak ígérkező klímaváltozás ellen.

London, 2021. január közepén

Tózsér Árpád

Autofikciók, avagy kettős karanténban

NAPLÓFELJEGYZÉSEK 2020-BÓL

2020. szeptember 3. Olvasom a *Literán A hét csodája – Sopron, alkony* című tárcát – remek kis lírai helyzetkép arról, hogyan találkozik a szerző (Jánossy Lajos) az apja Sopronjával, hogyan élvezi – a Cézár vendéglő udvarra vezető boltívei alatt üldögélve – egy zenésztársaság eszmecseréjét, hogyan merül el közben maga is az emlegetett zeneművek virtuális élvezetében, mikor „A szürkülő kivágatban...” [értsd: az utcára szolgáló kapunyílásban, T. Á.], „... akárha egy dolga után siető angyal...”, feltűnik Rakovszky Zsuzsa. „Az egyik legnagyobb magyar költő ment el itt”, végződik a kis írás. S én elgondolkodom: mostanában rájár a rúd a „legnagyobbakra”. A fiatalabb nemzedékek kritikusai nemrég Parti Nagy Lajos költészetéről mondták el [a költő *Létbüfé* című, 2017-es kötete kapcsán], hogy az „Távolról nézve [...] sajnos játékos, céltalan-téttelen szövegtörmelék” [Mohácsi Balázs]; a posztmodern manírja, mondták mások, s mint ilyen, inkább befejezése valaminek, mint kezdet. S nem kímélték a leg-legnagyobb Tandori Dezsőt sem: „Közvetítő ő – és nemcsak fáradhatatlan fordítóként [...], hanem költőként is az” [értsd: a világirodalom közvetítője, T. Á.], írta le Bedecs László a meredek állítást a Mester 80. születésnapján. S nagy a gyanúm, hogy a deheroizációs folyamatnak ezzel még koránt sincs vége. Ugyanis ez nem néhány kötekedő kritikus műve, hanem a fiatalabb költőnemzedékek új világlátásának, életérzésének, formaérzékenységének, egyszóval: költői paradigmájának kifejezése, amely viszont egyben az előttük járó avantgárd-posztmodernekné témaszenvtelenségével [a referenciájával, ahogy ők fogalmazznak] és iróniakultuszával való szembenállást is jelenti. Közelebről pedig egyfajta referencialitást, közérzet-tárgyasítást, „új komolyságot” jelent. S ezeknek a kulcsfogalmaknak a kapcsán térhetünk vissza Rakovszky Zsuzsához: nem csodálkoznék, ha a fiatalok benne elődjükre találnának. Ő már akkor a referencialitás, a közérzet-tárgyasítás és „új komolyság” jegyében írta verseit, mikor költészetünkben még a „nyelvmegelőzőttség” volt a szezámmnyitó varázsigé, s a „komolytalan” nyelvjátékokat a legkomolyabb arccal üzték költőink.

Szeptember 4. Végre sikerült valamit elolvasnom Durica Katarinától! Az írás címe: *Molnár Teri, pozsonyi cseléd lány naplója*. Mit mondjak? A szerző újramondja (pontosabban: mondatja, egy pozsonyi cseléd lánnyal) Pozsony 1918/19-es cseh megszállásának eseményeit, de egy betűvel sem mond róluk többet, mint amit a történelemtényekből és egykorú újságokból tudhatunk. Semmi alaposabb helyzet- és jellemrajz, semmi lélektani mélység, személyes dráma! Pedig a Somorjáról származó (most Brüsszelben élő) író három regényével már meghódította a budapesti könyvpiacot és az olvasókat. Most meg ráadásul még azt is olvasom, hogy a három regény közül a harmadikat, *A rendes lányok csendben sírnakot* be fogja mutatni a budapesti Vígyszínház is. S ez már nem akármilyen! Az igazság persze az, hogy eddig a könyvről (s az író egyéb könyveiről) jelentős szakelemzést még nem olvastam (talán azért nem igyekeztem megismerkedni velük), de ezek után nincs mit tennem, *A rendes lányokat* mindenképpen el kell olvasnom. A téma [a dunaszerdahelyi maffiának az 1990-es években elkövetett rémtettei] valóban izgalmas drámát ígér. S már az a tény sem mindennapi, hogy ezeket a brutális történeteket nőíró göngyölytette föl, még hozzá a tragédiákat nők [a maffiaterror legvédtelenebb áldozatai] szemével láttatja, s regényben. Pontosabban éppen főleg arra vagyok kíváncsi, hogy az író hogyan oldja meg a dilemmát: hogyan alkotott a nagyon konkrét tényekből, eseményekből fiktív történetet, regényt? S eszembe jut Truman Capote s a Kansas állambeli négyes gyilkosságról írott könyve, *Hidegvérrel* (1966) sorsa. A mű megjelenése után a kritikusok évekig vitatták, hogy az tényirodalom vagy regény? Maga a szerző *nonfiction novel*nek, azaz tényregénynek nevezte művét.

Szeptember 6. Szög a fejben: hogyhogy az íróknak, költőknek nem szükséges az egyetemi végzettség, a színművésztől viszont általában megkövetelik? Pedig mindkét professzióhoz tehetség, adottság kell legelőször is, s nem iskolai végzettség. Talán az a magyarázat, hogy az író tévedhet, írhatja a „szög”-et akár két g-vel is, a nyelvi szerkesztő úgyis kijavítja vagy kihúzza, ami rossz, de a színész teljesítményéből (mondjuk a bemutatón) már nem lehet semmit kihúzni: a színész számára a tévedés: bukás. Szegény színészek!

Szeptember 14. A jeles színművész születésnap videofelvételét nézem: hús vihogó fiatal nő hatalmas tortát ad át a művésznek, s a tortából egy még hatalmasabb pénisz mered ki.

Az ókori Rómában a nyíltan homoszexuális Heliogabalus császár (mindössze 18 éves volt, amikor merénylet áldozata lett) aszerint osztogatta az állami tisztségeket és kitüntetések, hogy kinek milyen nagy volt a pénisze. Külön erre a célra szervezett cohorsok járták a birodalmat nagy és kemény farkú férfiakat keresve, akik képesek voltak aztán kielégíteni az ifjú császár nemi étvágát. [Állítólag testének minden nyílását örömszerzésre használta, és az orvosokat arra ösztönözte, hogy nyissanak rajta egy vaginaszerű plusznyílást is.] No comment!

Szeptember 15. Meghalt Bertók László. Szinte napra egyidősek voltunk. Pontosabban Laci két hónappal fiatalabb volt (ő 1935. december 6-án, én ugyanazon év október 6-án születtem), ezért leveleiben, tréfásan, rendre „lebátyámozott”, én meg őt néha,

viszonzásként „leöcsikéztem”. Nyolcvanadik születésnapunkat együtt ünnepeltük a Millenáris Park Irodalmi Szalonjában, sok más jubiláló íróval, költővel egyetemben. Mi voltunk Lacival a legidősebbek, ezért minket a színpadon egymás mellé és középre ültettek. Örültünk egymásnak, annak, hogy még élünk, járunk-kelünk, dolgozunk. Akkor láttam utoljára.

Szeptember 21. Néhány napja megjelent a verseim szlovák válogatása. [Címe: *Ricorso*, kiadta a *Skalná ruža*–Kövírozsa Kiadó.] Ma már ketten is gratuláltak hozzá [Jitka Rožňová és Ľubomír Feldek, a versek fordítói], én meg még színét sem láttam a könyvnek. Illetve a színét éppen hogy láttam. Annak idején elküldték a borítóját, jóváhagyásra. A színe: alkonyba hajló szürke, rajta talányos, Paul Klee-re emlékeztető rajz: három egyenes (mint egy háromszárú körző) valami sivatagi homokba szúrva.

Megjelent a 2004-től írt irodalomkritikáim, tanulmányaim gyűjteménye is [címe: *A lélek hossza*, kiadta a Gondolat], de még azt sem láttam. Az idén, a koronavírus miatt nem volt könyvhét, visszhangtalanul jelennek meg a könyveink.

Szeptember 22. Egyre gyakrabban vannak gyötrő álmaim: érthetetlen nyelvű nagyvárosban elfelejtem, hol parkoltam le a kocsimat, egy szál alsónadrágban állok a lidérces, idegen világban: pénz nélkül, papírok nélkül; vagy: a jól ismert Pozsonyban járok, de minden utca fel van bontva, nagy szakadékokba ereszkedem le, hogy másik oldalon kimászhassak, az ismerős házak félig leomolva; a várfal tetején feketeteruhás pincérek lóbálnak kezem-lábamnál fogva, le akarnak dobni a mélybe; kétes figurák molesztálnak, üldöznek, késekkel fenyegetnek. S nem tudok szabadulni a gondolattól, hogy halálunk után is ez lesz a sorsunk: véget nem érő rémálmok. S az a rögeszme sem hogy nyugodni, hogy az élethez tulajdonképp nem azért ragaszkodunk, mert az valami csudajó dolog, hanem azért, mert ez legalább ideig-óráig képes elfedni, elfelejtetni velünk azt az ismeretlen szörnyűséget, ami halálunk után vár ránk. (Úgy emlékszem, a fájdalomnak ezt a takartságát nevezi Epikurosz „negatív kéjnek”). Igaza van Szophoklésznek: legjobb meg sem születni, vagy ha már megszülettünk, haljunk meg korán. Ez utóbbiról a nagy görög már nem mondja el, hogy miért, de feltehetően úgy gondolja, hogy a korai halálunk után a túlvilágon még nincs miről álmodnunk, nem gyötörhetnek bennünket újra az életben begyűjtött keserves élményeink.

S érdekes módon az emberiség másik nagy szelleme, Shakespeare is ezzel a rémeszmével [rögeszmével?] küszködött:

Meghalni – elszunyni – és aludni!
Talán álmodni, ez a bökkenő;
Mert hogy mi álmok jönnek a halálban,
Ha majd leráztuk mind e földi bajt,
Ez visszadöbbsent. E meggondolás az,
Mi a nyomort oly hosszan élteti...

Hát így! A földi nyomorból halálunk után esetleg egy még nagyobb nyomorba hullunk. S boldogok az ateisták és materialisták, akik meg vannak róla győződve, hogy a halállal mindennek vége van. Holott a „minden” valószínűleg éppen a halállal

kezdődik el. Mert, hogy egy harmadik szellemóriást is ide idézzek: „Az élet halál, és a halál is élet.” (Hölderlin)

Szeptember 23. Nézem Signorelli *Utolsó ítéletét*, s a sok izmos, kigyúrt testet látva szinte kedvem támad a feltámadáshoz és végítélethez!

Október 6. 85 éves lettem hát! Elég sokan állítják, el kell hinnem: egész nap cseng a telefonom, jönnek a gratulációk. Szóban sokan köszöntenek, írásban, főleg az irodalmi sajtóban már kevesebben. S akik mégis, azok interjúkkal tudják le a kötelességüket: köszöntsem saját magamat, mondjam el, amit másoktól szeretnék hallani. S elmondtam: e-mail postán küldtem magamnak egy versikét. Ott függ, kereng a világháló virtuális terében, míg csak a net-szemetek a kukába nem ürítik:

Ne hadd el magad, öregem,
ne várj megértést!, ne légy dőre. –
Üríts poharat, öreg N.,
legyúrt 85 esztendődre!

Október 7. Volt azért a sajtóban is valami, ami felvillanyozott. A *Napútonline*-on egy kritikusom (Boldogh Dezső) azt írta, hogy T. Á. „nem nyolcvanas költő, hanem istennek kegyeltje, örök poéta, Ezra Pound és T. S. Eliot rokona, aki [a *Lélekvándor című verseskönyvével*] *vitathatatlanul az utóbbi esztendők egyik legizgalmasabb kötetét tette le elének az asztalra.*”

Október 8. Megjelent a *HVG.hu*-n egy cikk, címe: *A gyerekmentes nők nem gyereketelenek.* A cikkíró a „gyerekmentes nők” magatartását így magyarázza: „A szabadság és függetlenség vágya mellett sokan azzal indokolják a választásukat, hogy hiányzik belőlük az anyai ösztön, a gyermek utáni vágy, vagy egész egyszerűen nem érzik jól magukat gyerekek társaságában.” Hát persze, pofonegyszerű a dolog. Csakhogy az önzés általában rövidlátó, sőt vak. Mit nekik (a „gyerekmentes nőknek”) az így kiháló emberiség! S azt sem igen gondolják végig, hogy öregkorukban is ez lesz-e vajon a véleményük? Akkor, mikor már a gyereket vagy unokát pótló harmadik kuttyájuk is megdöglik, fekszenek ágyukon, elmagányosodva, hetek óta nem nyitotta rájuk senki az ajtót, s már az ablakban döngő szúnyognak is hálások lesznek, mert valamelyest az is oldja kozmikus magányukat.

Az is igaz persze, hogy felfordult világunkban már a gyerek sem életbiztosítás. Különösen, ha New Yorkban pincér, a szülő meg Budapesten fekszik betegen! De ha itthon van is a gyerek, lehet akár az idegennél is kegyetlenebb eltehetetlenedett anyjával, apjával szemben. Van rá példa épp elég! Konklúzióként nemigen mondhatok mást, mint amit Rousseau mondott anno: „A gondolkodó ember elaljasodott állat.”

Október 19. Heidegger alapproblémája [a „*Már csak egy isten menthet meg bennünket*” című *Spiegel*-interjúban]: az önmagát hatványozó, s immár magát az embert is veszélyeztető technikához nem tud adekvát, a technikát kezelni képes társadalmi rendszert elgondolni. A demokráciát erre alkalmatlannak és képtelennek tartja.

Más, de még mindig a *Spiegel*-interjú kapcsán: a halála után fél évszázaddal is újból és újból vitákat gerjesztő Heidegger – legszívesebben azt mondanám: a költőfilozófus – Hölderlint szinte teljesen kisajátította magának. 1935/36-ban több előadást is tartott róla, s a világszerte ismertté vált fejtegetései következtében például a *Csodás kékségben...* kezdetű Hölderlin-prózaversből ma már szinte csak azt a sort idézgetjük, hogy „költőien lakozik az ember a földön...”. Érdemes volna megvizsgálnom egyszer a mű egészét is, aprólékosan, Heideggertől (s a műről született egyéb értelmezésektől) függetlenül. Felületes olvasataim szerint ugyanis a költemény tengelygondolata távolról sem az, hogy „költőien lakozik az ember”, hanem az ember és az Isten küzdelme, pontosabban az ember küzdelme Isten fogalmával. Mégpedig olyan értelemben, hogy számunkra túlságosan nagy az elgondolandó nagysága. Valahogy úgy, ahogy anno Orbán Ottó, más vonatkozásban ugyan, de olyan találóan megfogalmazta: „Hallom koponyacsontunk őrült reccsenéseit, ahogy magába akarja fogadni a nálánál nagyobbat”. [S itt jön aztán be a filozófusnak az a felismerése, hogy erre csak a költészet eszközeivel képes az ember, azaz: „költőien lakozik az ember”.] Az ember és Isten küzdelmét célozza a műben a félig ember, félig isten Heraklész Zeusz elleni lázadásának motívuma is: „Hisz, mint Heraklész, Istennel vitába szállni, ez a szenvedés”.

Október 22. Tudom, nem nagy az ember,
de képzelem, hát szertelen –
Kísérje két szülője szemmel,
a szellem és a szerelem

József Attila tudta, amit a 21. század embere még ma sem tud: az ember „nem nagy”, azaz nem a tettéért minden esetben felelősséget vállaló, szuverén morális lény. S ha ennek ellenére „nagyinak” képzeljük, s állandóan csak jogait s nem a jogai és kötelességei egyensúlyát hangoztatjuk, a jogokkal könnyen visszaélő egoizmust erősítjük benne. S ilyen értelemben az emberjogi szervezeteket is inkább emberjogi és -kötelességi szervezeteknek kellene hívunk. A jog kötelességek nélkül a „szertelenségek szertelensége” – anarchia. S világunkat bizony ettől az anarchiától, káosztól már nem sok választja el.

Október 25. Már nem tudom, hogyan került kezembe a Shakespeare-féle *Julius Caesar*, csak azon kaptam magamat, hogy könnyezem. Antonius Brutus teteme fölötti monológját olvastam:

Ez volt a legnemesebbik római
Mindnyája között, a többi lázadó,
Amit tevének, önkívüle, mindenképpen
Irigységből tevék csak Caesar ellen.
Ő tiszta szándékból és egyedül
Közjó miatt szövetkezett velök.
Szelíd volt élte, s úgy vegyültenek
Az elemek benne, hogy fölkelhete

A természet s világnak mondható:
„Ez férfi volt.”

Aztán rájöttem, hogy nem is Brutust könnyezem, hanem valaki mást: nem sokkal előtte K. L. barátommal beszéltem telefonon (egyidősek vagyunk), elszorult szívvel, mert elképzeltem az egykor erős, testileg-lelkileg brutusi alakot – már hónapok óta fekvő beteg, hang is alig jön ki a torkán, az ötödik mondat után halálosan elfárad, s azt mondja: én már nem élek, beszélni is a túlvilágról beszélek.

November 2. A „világhelyzet” a koronavírussal annyira ránk szűkült, hogy az napjainkban már egyre inkább „személyhelyzet”, amelyben nem lehet többé lébecolni, mindenkinek színt kell vallania. Kicsit már az utolsó ítélet pszichózisát idézi az állapotunk: tetteink azonnal megméretnek, mindent közvetlen, a saját bőrünkön és közelünkben kezdünk érezni és érzékelni.

Reggel 6 óra. Még sötét van, de már szürkül az ég alja. Egymás mellett a fény és a sötétség, pontosan látni, érezni a kettő közti különbséget. Fellélegzik az ember: végre virrad! S hirtelen megvilágosodik előtte: az őseMBER és az egyiptomiak miért imádták a Napot. És hogy az ókori görögök számára miért volt olyan történelemformáló tett Prométeusz tűzlopása: a sötétség maga a pokol, a kárhozát. S Prométeusszal elkezdődött az ember istenülése. S Edisonnal folytatódott. Nem kellett tovább a napfelkeltére várni, az ember maga is tudott világosságot gyűjtani. Legyen világosság! Reggel, mikor kikászálódunk az ágyból s az éjszaka sötétjéből, s felkattintjuk a villanyt, eszünkbe sem jut, hogy magunk is egyfajta teremtési aktust hajtunk végre. Csak akkor jut majd eszünkbe, ha a koronavírus-járvány miatt „bezár a bazár”, leállnak a villamoserőművek, és hiába kattintgatjuk a villanykapcsolót. A sötét sötét marad. S mi megint imádni kezdjük a Napot.

November 7. Elhunyt Szócs Géza, ő a koronavírus első költőáldozata. Jó költő volt (egy ideig), de azt hiszem, egy pillanatig sem volt jó ember. Emlékszem az első találkozásunkra. Valami nagy, magyar kulturális rendezvény volt, itt, Pozsonyban, közvetlen a rendszerváltás után. A tömegben egymás mellé sodródtunk, nyújtottam neki a kezemet, hogy bemutatkozom. Erre közönyösen elfordította a fejét. Azt hittem, rosszul hall, még egyszer megismételtem a nevemet, ezúttal hangosabban. Semmi. Sarkonfordultam, s otthagytam. Évekkel később Grecsó Krisztián számolt be a sajtóban a Szócs Gézával történt hasonló esetéről. Az ilyesmit nem lehet másként értékelni, mint szándékos durvaságot, gorombaságot. Aki így viselkedik, az érzéketlen elefánt az emberi lelkek porcelánboltjában. Nem véletlen, hogy végül politikus lett belőle.

December 14. Nézem naplóim ötödik kötetét, az *Időcsapdákat*: 2012-vel végződik. A hatodik kötet, az *Öregség* [munkacím!] 2013-tól 2020-ig hét évet fog majd be, aztán: konyec! Hetedik kötet már szinte biztos, hogy nem lesz. S nemcsak azért nem, mert az idő előre haladásával egyre ritkulnak a naplóbejegyzéseim [a korábbi kötetek időtartalma kb. 3-4 év volt], hanem azért is, mert hígulnak is a bejegyzések. Az idő emberrel már nemigen történnek érdekes dolgok, az életkora úgyszólván karanténba zárja. S ha ez a karantén az egy éve tartó koronavírus-járvány miatt ráadásul valóságos

is, akkor aztán még kilátástalanabb a helyzet. Olvasni is egyre kevesebbet olvasok, miről írjak hát? Az álmaidról, a betegségeimről? Azoknak csak a legkritikább esetekben van dokumentumértékük [értsd: csak akkor, ha különösen nagy, történelmi figurák álmaidról, betegségeiről van szó!]. Ha még lesz időm, erőm, kedvem, a korai naplóimat kellene kötetekbe rendeznem. [1952-től, 17 éves koromtól írok rendszeresen naplót.] Az első kötetnek olyasmi lehetne majdan a címe, mint az emlékezetes Sütő András-könyvé volt: *Anyám könnyű álmot ígér*. Ugyanis az én anyám is kitűnő mesélő volt, s mivel a szülőfalum életében alig vettem részt [gyerekként elkerültem otthonról, messzi iskolákban tanultam], a falum történéseit tulajdonképpen csak anyám elbeszélései alapján éltem meg, s úgy tettem őket papírra. A második kötetet az ifjúkori lázadásaim naplója lehetne (à la Nagy Lajos: *A lázadó ember*), kb. 1955-től 1968-ig. A harmadik kötetnek pedig mi más lehetne a címe, mint (megintcsak Nagy Lajos nyomdokaiban haladva): *A menekülő ember*. Mert bizony az anyám halála [1969] és a „prágai tavasz” vérbe fojtása után eltelt mintegy húsz év (kb. 1989-ig), társadalmi és magánéletemben egyaránt egy folyamatos [külső-belső? pszichoszomatikus?] menekülés volt.

December 31. Az év utolsó napja, de nekem semmi kedvem az év végi összegzésekhez. [2018-ig minden év végén összeállítottam a folyó évben született írásaim bibliográfiáját, plusz a kritikai recepciójukat. 2019-ben már addig halasztgattam, odáztgattam, hogy végül az is 2020-ra maradt. Most két évről kellene számot adnom. Annál inkább riaszt a dolog. Nincs kizárva, hogy most az egészet elhalasztom. Bizonytalan időre.] Mi történt 2020-ban a nagyvilágban? Hát igen: kitört a COVID19-járvány. S valóban kitört, mint egy háború. Még hozzá világháború. A *pandémia* szó világgjárványt jelent. A II. világháborúban mintegy hetven ország vett részt, a COVID19 már most 190 országban dühöng. Az áldozatok száma eddig mintegy kétmillió. S mennyi lesz még! Csak remélhetjük, hogy ez a szám nem lesz világháborús nagyságrendű.

De vissza a bibliográfiákhoz! Ebben az évben is sokat dolgoztam. Viszont, ami nagyon bánt, keveset olvastam. De ennek az is oka lehet, hogy a határok le vannak zárva, nehéz hozzájutni új magyar könyvekhez. [Pozsonyban megszűnt az egyetlen magyar könyvesbolt, s megszűnt a magyar könyvkiadás.] Az *autofikció* [a fikciókkal tarkított önéletrajzi regény] végre begyűűzőtt a magyar irodalomba is [Bereményi *Copperfieldjét* mindenképpen el fogom olvasni], bár Jonathan Franzen [állítólag a század legnagyobb írója, ami, lévén a 21. század még csak húszéves, nem is olyan borzasztó nagy teljesítmény!], szóval J. F. nagyon rossz véleménnyel van az autofikció műfajáról. [Apropó: J. Franzen! Az év számomra legrevelálóbb mondatát éppen ő írta le: „A szólásszabadságot kormányokon kívüli erők fenyegetik – kiváltképp a közösségi média és a többi online platform kényszerít alkalmazkodásra.”] Én elég későn, valamikor 2000 körül olvastam először Roland Barthes, Philippe Sollers és Robbe-Grillet ún. autofikciós regényeiről [a szerzőnek a létét is kétségbe vonó szerzőktől lehetett-e mást várni?!], de mikor 2008-ban a naplóm első kötetét [*Szent Antal disznaja* cím alatt] összeállítottam, az összeállításba már ez az ismeretem is belejátszott: a franciákon felbátorodva kicsit fikcionalizáltam, történetesítettem a korábbi naplófeljegyzéseimet. De vajon nem fikció-e minden [e nélkül a tudatos törekvés nélkül is], amit önmagunkról naplóként lejegyzünk? Hisz az az idő, amely a lejegyzett esemény és a lejegyzés pillanata között eltelik, akarva-akaratlan bekapcsolja a folyamatba az emlékezést is,

arról pedig tudjuk, hogy egyrészt önző [a lejegyző személy irányában részrehajló], másrészt pedig tárgyilag nem megbízható. Summa summarum: ilyen alapon a naplókönyvek egy kicsit mindig felfoghatók akár autofikciós önéletrajzi „regényeknek” is.

Nyitottan a világra

BESZÉLGETÉS AZ ALFÖLD-DÍJASOKKAL

Herczeg Ákos: Felsorolni is nehéz, mi minden történt veled szakmai téren 2016 óta. A professzori nyugdíjazásod körüli, majd az azt követő években megjelent az *Isteni színjáték*-fordításod [2016], a *Bánk bán*-átiratod [2019], két versesköteted [*Nyírd a hajamba*, Magvető, 2017, *Jól láthatóan lógok itt*, Magvető, 2019], ebből utóbbi ráadásul AEGON-díjat is nyert, első novellásköteted [*A szakállas Neptun*, Magvető, 2020] és egy nyelvészeti köteted [*Milyen nyelv a magyar?*, Corvina, 2020] – és a sor feltételezhetően nem teljes. Úgy sejtem, nem csupán a több szabadidőnek köszönhető ez a bámulatos munkakedv, hanem talán a nyelv természete, működése, mibenléte iránti nem szűnő kíváncsiság is állhat a háttérben, ami ebből a kivételesen sokirányú tevékenységből is kitűnik. A különféle területeken való ilyen mértékű aktivitás jótékonyan hat egymásra, vagy az a tapasztalat, hogy inkább elszívja a levegőt az egyik a másiktól?

Nádasdy Ádám: Jótékonyan hat, de ennek van egy oka, ami a személyiségeből ered: nem tudok úgy istenigazában elmélyülni egy dologban, ahogy egy tudósnak – vagy akár egy regényírónak – kell elmerülnie. A tudományos nyelvészeti publikációimban is mindig van valami esszészzerű: jó ötleteim vannak, de ahhoz nincs elég türelmem [vagy fegyelmem? energiám?], hogy teljes alapossággal utána menjek a dolognak, hogy a szakirodalmat feltárjam, könyvtárazzak, istenigazából kutassak. Félúton vagyok a tücsök és a hangya között. Azt néha örömmel látom, hogy az általam fölvetett gondolatokat, megoldási javaslatokat nálam szorgalmasabb kollégák előveszik és komoly tudományos munkáikban kamatoztatják. Nem véletlen, hogy nem lettem akadémikus, azaz a Magyar Tudományos Akadémia tagja. Viszont tagja lettem a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiának, amire nagyon büszke vagyok, és ahol a székfoglalómat Dante *Isteni Színjáték*ának fordításából tartottam – de nem ám tudományos előadással, hanem felolvasó-színházi előadással, ugyanis részleteket mutattunk be a munkámból, barátok segítségével, szereposztással. Miközben igaz, hogy pont a Dante-fordítás során rengeteg dolognak kellett utánanéznem, kutakodnom, a szöveg megértéséhez is, de főleg a jegyzetekhez – mondjuk, hogy a zoltárok helymegadásánál a számozást a katolikus vagy a protestáns hagyomány szerint adjam-e (ugyanis a kettő eltér, pontosabban Dante idejében még eltért).

Én úgy érzem, hogy a dolgaim nem különféle területeken zajlanak [ahogy a kérdéses fogalmaz], hanem egy egybefüggő kontinuumot alkotnak. Ténykedésem általános nyelv-ügyi ténykedés, a szárazabb tudománytól az ismeretterjesztésen, tanításon át a fordításig és a költészetig. Nem vagyok képzett irodalmár, nem szívesen nyilatkozom arról, hogy Shakespeare adott műve jó vagy nem jó, hogy a *Bánk bán*nak